

**ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО**

**Факультет дошкільної, початкової освіти та мистецтв
імені Валентини Волошиної**

Кафедра мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

**«РОЗВИТОК МУЗИЧНОГО СЛУХУ МОЛОДШИХ
ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ»**

Студентки 2 курсу МА СМз групи
Освітньої програми Середня освіта.
Музичне мистецтво. Художня культура.
Спеціальності 014 Середня освіта
(Музичне мистецтво)
Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка
Ступеня вищої освіти магістра
Островської Лілії Володимирівни

Науковий керівник: Білозерська Г. О.
канд. пед. наук, старший викладач

Розширена шкала _____

Кількість балів: _____ Оцінка: ECTS _____

Голова комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

Члени комісії _____
(підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

_____ (підпис) (ініціали, прізвище)

м. Вінниця – 2020 рік

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	8
1.1. Сутність, зміст та аналіз поняття музичного слуху молодших школярів.....	8
1.2. Зміст та структура ігрових технологій на уроках музичного мистецтва у молодших класах	16
1.3. Розвиток музичного слуху молодших школярів як педагогічна проблема.....	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДНО-ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З РОЗВИТКУ МУЗИЧНОГО СЛУХУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У ПРОЦЕСІ ВИКОРИСТАННЯ ІГРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	31
2.1. Діагностика стану розвиненості музичного слуху учнів початкової школи	31
2.2. Хід експериментальної роботи з розвитку музичного слуху молодших школярів у процесі ігрової діяльності.....	40
2.3. Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи з розвитку музичного слуху молодших школярів у процесі використання ігрових технологій.....	51
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61
ДОДАТКИ	67

ВСТУП

Актуальність дослідження. У системі актуальних завдань, що постають перед сучасною українською школою, одне з центральних місць посідає розробка технологій і методик гармонійного розвитку особистості дитини з урахуванням її унікальності, власної активності, творчих нахилів та здібностей.

Проблеми творчого розвитку особистості, зокрема розвитку природних задатків сьогоденних дітей, турбують українське суспільство бо серед найважливіших чинників становлення нації є її інтелектуальний потенціал. Саме він забезпечує її функціонування в усіх сферах суспільного життя.

Школа допомагає учням підготуватись до самотійного життя, тим самим забезпечивши дітей всіма необхідними знаннями та навичками за допомогою методів та педагогічних заходів.

Актуальною проблемою є музичне виховання молодших школярів. Адже за допомогою музичного виховання дитина отримує культурний та розумовий розвиток. Перш за все, це інтерес дітей до музики, музичні здібності та розвиток навичок осмисленого сприйняття її.

Ніякий вид музичної діяльності на уроці не дасть позитивних виховних результатів якщо у дитини немає навичок активного музичного сприймання, слабо розвинутий музичний слух.

Спів – один із основних видів музичної діяльності учнів на уроці музичного мистецтва і водночас чи не найскладніша ділянка роботи учителя, оскільки мова йде про «живий» інструмент – дитячий голос.

Як відомо, більшість дітей, які вперше приходять до школи не мають навичок співу, співають пісні на одній висоті, неправильно інтонують мелодію.

Виховання вокально-інтонаційної культури дуже актуальне і значне, тому що дає змогу розвивати у школярів любов до співу, розуміння

поетичного тексту пісні, передачі його голосом, допомагає орієнтуватися у природі слухових образів, сприяє формуванню музичних здібностей дітей, розвитку їх музичного сприймання і слуху.

Педагогічний потенціал музичного мистецтва - це сукупність виховних засобів, можливостей, що містяться в творчій спадщині композиторів, які можуть бути використані в цілях формування гуманної творчої особистості. Педагогічний потенціал дитячої художньої творчості, це можливості, закладені в ньому для різнобічного розвитку, загального і художньої освіти та естетичного виховання. Не менш значним і є педагогічний. У дидактичних іграх моделюються адекватні умови формування особистості, необхідні для професійної діяльності в майбутньому. Мета дидактичної гри: активізувати пізнавальну діяльність; забезпечувати розумову активність учасників гри; створювати умови для дитячої творчості та ін.. У процесі ігрової діяльності вирішуються розвиваючі, виховні та освітні завдання. Для вирішення поставлених цілей і завдань на уроках використовуються: дидактичні; сюжетні; рольові; театралізовані; рухливі та ін.

Гра - головна сфера спілкування дітей; в ній розширюються проблеми міжособистісних відносин, сумісності, партнерства, дружби. У грі пізнається соціальний досвід, стосунків між людьми. Гра соціальна за своєю природою і безпосередньому насиченню, будучи відображеною моделлю поведінки, прояви та розвитку складних систем, що самоорганізуються, і практикою творчих рішень, переваг, виборів вільного поведінки дитини, сферою неповторної людської активності.

У початковій школі закладаються основи духовної культури, музичної освіченості, що формують музично-естетичні ідеали, смаки і потреби молодших школярів. Саме на уроках музичного мистецтва кожна дитина долучається до скарбів класичної та народної музики, у неї формується емоційно-особистісне ставлення до творів мистецтва.

У різноманітному спектрі особистісних якостей учнів виявляються в музично-творчій діяльності особливого значення набуває музичність. Вона передбачає наявність різноманітного музичного досвіду учнів, а також досить тонке, диференційоване сприйняття, слухання музики.

У різноманітному спектрі особистісних якостей учнів виявляються в музично-творчій діяльності особливого значення набуває музичність. Вона передбачає наявність різноманітного музичного досвіду учнів, а також досить тонке, диференційоване сприйняття, слухання музики.

Проблеми розвитку музичного слуху школярів знайшли відображення в дослідженнях В.Б. Брайніна, Н.Г. Борисової, Н.А. Гарбузова, В.К. Белобородова, А.І. Кондратьєва, М.В. Карасьова, В.М. Мясичева, Н.В. Суислової, М.С. Старчеус, К.В. Тарасової, Г.С. Тарасова, Б.М. Теплової, Г.М. Ципіна та ін.

У музично-педагогічній науці прийнято умовний поділ музичного слуху на зовнішній і внутрішній. Так, мета зовнішнього слуху - сприйняття цілісного образу музики. Внутрішній слух знаходить своє вираження в уявному поданні звучанню музики. Все частіше піднімається питання про важливість розвитку різних видів музичного слуху, наприклад, ритмічного слуху поряд з інтонаційним і ладовим.

Розвиток музичного слуху молодших школярів в ігровій діяльності активізує накопичення музично-слухового досвіду, музично-слухових уявлень, і допомагає учням усвідомлено відтворювати і інтерпретувати музичні твори.

Зважаючи на актуальність цієї проблеми, ми обрали наступну тему дослідження: «Розвиток музичного слуху молодших школярів засобами ігрових технологій».

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити методику розвитку музичного слуху молодших школярів засобами ігрових технологій.

Об'єкт дослідження – процес розвитку музичного слуху молодших школярів .

Предмет дослідження – методика розвитку музичного слуху засобами ігрових технологій.

У відповідності з предметом та метою дослідження було визначено наступні **завдання дослідження**:

1. Визначити стан досліджуваної проблеми у психолого-педагогічній та методичній літературі.
2. Обґрунтувати основні теоретичні підходи до організації роботи з розвитку слуху школярів початкової школи.
3. Висвітлити питання системного підходу до роботи з розвитку музичного слуху у молодших школярів.
4. Визначити особливості використання ігрових технологій на уроках музичного мистецтва.

Методи дослідження:

теоретичні: аналіз літератури з проблеми дослідження та систематизації теоретичного матеріалу; метод порівняння, метод виявлення подібності та відмінності, аналіз та синтез;

емпіричні - педагогічне спостереження, педагогічна бесіда з проблеми дослідження, педагогічний експеримент.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі ЗОШ І-ІІ ступенів с.Пилява

Апробація результатів дослідження.

Основні положення та результати нашого дослідження опубліковано у наступних виданнях:

1. Музичне мистецтво і освіта: досвід та інноваційні шляхи розвитку: збірник матеріалів Всеукраїнських науково-практичної конференції з міжнародною участю молодих учених та студентів (Вінниця, ВДПУ ім.

Михайла Коцюбинського, 20-21 листопада 2019р.) за ред. Т.В. Белінської. – Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2019. – С. 310-313.

2. Актуальні питання мистецької освіти та виховання : збірник матеріалів науково-практичної конференції викладачів і студентів кафедри (Вінниця, ВДПУ ім. Михайла Коцюбинського, 16 квітня 2020р.) / за ред. Т.В. Белінської.– Вінниця: ТОВ «ТВОРИ», 2020. – С.88-91.

Структура дослідження: Дипломна робота складається із вступу, двох розділів, загальних висновків, додатків, викладена на 79 сторінках друкованого тексту, основний зміст займає 58 сторінок. Список використаних джерел включає 62 найменування.

уявлень і уявлень про навколишній світ; формування комунікативних навичок та ін.

Для виявлення рівня розвитку музичного слуху і музично-слухових уявлень на експериментальному етапі учням було запропоновано музично-дидактичні ігри та творчі завдання.

Аналіз результатів констатуючого етапу дослідно-експериментальної роботи, показав, що у молодших школярів контрольної і експериментальної груп недостатньо розвинений музичний слух і музично-слухові уявлення. У учнів відсутній стійкий інтерес до музики, не сформована потреба слухати знайомі і нові музичні твори. Недостатньо сформовані навички розрізняти основні музичні жанри та засоби музичної виразності, виражати в русі характер музики і її настрій. Недостатньо розвинене слухове сприйняття і володіння вокально-співочими навичками та ін.

Метою формуючого етапу дослідно-експериментальної роботи став розвиток музичного слуху молодших школярів в ігровій діяльності.

Серед завдань цього етапу можна виділити: розвиток музичного (звуковисотного) слуху; розвиток музично-слухових уявлень; оптимізацію педагогічного потенціалу музично-дидактичних ігор, як засобу розвитку музичного слуху молодших школярів.

Аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи показав, що в учнів обох груп підвищився рівень розвитку музичного слуху і музично-слухових уявлень в ігровій діяльності. У порівнянні з контрольною групою, учні експериментальної групи показали набагато більш високі результати.

Учні експериментальної групи продемонстрували: підвищення рівня пізнавальної діяльності, сформовані комунікативні навички, наявність стійкого інтересу до музики, вміння аналізувати художній зміст музичного твору, розрізняти основні музичні жанри та засоби музичної виразності. А також розвинене слухове сприйняття, впевнене володіння вокально-співочими навичками, вокальної та ритмічної і імпровізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агейкіна-Старченко Т. В. Організація ігрової діяльності молодших школярів на уроках музичного мистецтва. Актуальні проблеми дошкільної та початкової освіти в контексті європейських освітніх стратегій : зб. ст. Вінниця : ФОП Корзун Д. Ю., 2015. Вип. 4. С 38-41.
2. Артемова Л. В. «Вчися граючись» с. 3 Київ «Томіріс».
3. Асафьев Б. Избранные статьи о музыкальном образовании и просвещении. Л., 1973. 144 с.
4. Банько Т.В. Методи розвитку музичного слуху у дітей молодшого шкільного віку. <https://naurok.com.ua/metodi-rozvitku-muzichnogo-sluhu-u-ditey-molodshogo-shkilnogo-viku-69209.html>
5. Белобородова В. Развитие музыкального восприятия младших школьников. Музыкальное воспитание в школе. Вып.13. М.: Музыка, 1978. С.54-66.
6. Бойко Н. Урок музики у 1 класі. Розкажіть онуку, 2005. №2. С. 21.
7. Брайнін В. Про розвиток музичного мислення дитини (для батьків і усіх зацікавлених). Музична педагогіка та виконавство. Збірник статей, випуск 1, упоряд. П.Ф.Серотюк. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2008. С. 5-20.
8. Букреева Г. Методика роботи з музично-дидактичними іграми. Мистецтво та освіта. 2011. №4. С.41-46.
9. Букреева Г.Б. Цікава музика. Музично-дидактичні ігри. 1-4 класи: навчальний посібник для учнів основної школи. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2008. 104 с.
10. Вейс П. Абсолютная и относительная сольмизация. Вопросы методики воспитания слуха. Л., 1967. С. 23-34
11. Ветлугина Н. А. Музыкальное развитие ребенка. Москва : Просвещение, 1968. 415 с.

12. Вітрянський Ю.М. Художньо-естетичне виховання учнів в умовах мистецького закладу. Мистецтво і освіта, 2010. №1 С. 7–9.
13. Гродзенская Н.Л. Слушание музыки в начальной школе. М.: АПН РСФСР, 1962. С.70
14. Гулиніна І. Розвиток музичного слуху. М.: 2008. 30 с.
15. Державний стандарт початкової загальної освіти. – Інформаційний збірник МОН України. 2006. № 2-3.
16. Смельянов В.В. Фонопедический метод развития голоса. <https://www.emelyanov-fmrg.ru>
17. Жорняк Б.Є. Формування музичних здібностей молодших школярів як предмет музично-педагогічного дослідження в школі. Вип.2. Луцьк, 2012. С. 151-158
18. Завалко К.В. Інноваційне музичне навчання та розвиток музичних здібностей учня: навчально-методичний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2020. 200с.
19. Карасева М. Теоретические проблемы современного сольфеджио : автореф. дис... канд. Иск. Москва : МГКим. П. И. Чайковского, 1988. 22 с.
20. Кондратьев А.И. Развитие музыкального слуха. М.: Профиздат, 1962. 92 с.
21. Левицька І.М. Розвиток тембрового слуху дітей молодшого шкільного віку в процесі інструментального музикування. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. Вип. 170. 2018. С.150-155.
22. Лобач О.О. Музично-дидактичні ігри в школі: Методичні рекомендації. Полтава: ПДПУ імені В.Г.Короленка, 2005. 70 с.
23. Мар'євич Н. К. Музично-ігрова діяльність молодших школярів: розвивально-виховний потенціал у контексті інноваційних підходів. Сучасні інформаційні технології та інноваційні методики навчання у підготовці фахівців: методологія, теорія, досвід, проблеми : зб. наук. пр. Випуск 17. Київ – Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. 493 с.

24. Мар'євич Н. К. Підготовка майбутніх учителів початкових класів до організації музично-ігрової діяльності молодших школярів : автореф. дис. ... канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика проф. освіти». Вінниця, 2015. 20 с.
25. Масол Л.М. Методика навчання мистецтва у початковій школі: Посібник для вчителів / Л.М.Масол, О.В.Гайдамака, Е.В.Белкіна, О.В.Калініченко, І.В.Руденко. Х.: Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.
26. Масол Л.М. Особливості впровадження програми «Мистецтво» в контексті предметно-інтегративної освіти. Початкова школа. 2003. №4. С.42-44.
27. Медушевский В.В. Проблема становления музыкального восприятия. Развитие музыкального слуха, певческого голоса и музыкально-творческих способностей учащихся общнообразовательной школы: сб. тез науч. Конф. М.: АПН СССР, 1982. С. 83-86
28. Микитинська М. Х., Н. Д. Мацько, «Математичні ігри в 1-3 класах» Київ «Радянська школа», 1980. с.3-4(вступ)
29. Мистецтво. 1-4 класи. Навчальні програми для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою. МОН України. – Київ, 2011. С. 270-295.
30. Мистецтво в школі: музика, образотворче мистецтво, художня культура. / Науково-методичний журнал. №4 (16). Харків, 2009. С. 5.
31. Мистецтво в школі: музика, образотворче мистецтво, художня культура / Науково-методичний журнал. №12 (24). Харків, 2010. С. 7.
32. Михайлик Т.В. Особливості проведення інтегрованих уроків з використанням електронних засобів навчання в початковій школі : навчальний посібник. Біла церква, 2014. 47с.
33. Музыкальный энциклопедический словарь /Гл. ред. Г.В. Келдыш. М.: Сов. энциклопедия, 1990. 672 с.

- 34.Музичне мистецтво. 1-4 класи / Навчальні програми для 1-4 класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням українською мовою / МОН України. Київ, 2011. С. 212-244.
- 35.Назайкинский Е. В. О психологии музыкального восприятия : Музыка, 1972. 383 с.
- 36.Назаренко Л.М. Інтерактивне спілкування школярів як засіб формування їх соціально-психологічних компетентностей. Підготовка вчителя у контексті Європейського простору: Збірник наукових праць / За ред. проф. Левківського М.В. Київ – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2005. 260 с
37. Никитин Б. «Развивающие игры» М., 1990 с.10-12
- 38.Падалка Г. Педагогіка мистецтва (Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін). К.: Освіта України, 2008. 284 с.
39. Печерська Е. Музичні ігри – осередок виховання дружніх стосунків у колективі. Початкова школа. 2001. С. 24-27
40. Печерська Е. П. Уроки музики в початкових класах : нав. посіб. Київ : Либідь, 2001. 272 с.
- 41.Підготовка майбутнього вчителя для впровадження педагогічних технологій : навч. посіб. / за ред. І. А. Зязюна, О. М. Пехоти. Київ : А.С.К. 2003. 240 с.
- 42.Плешакова А.Б. Ігрові технології у навчальному процесі: [Пед. вузи] Сучасні проблеми філософського знання. Пенза, 2002. Т. Вип .3. С. 44-53
- 43.Початкова школа. 6'97. “Дидактичні ігри” с. 19
- 44.Рагозіна В. Особливості методики розвитку творчих здібностей молодших школярів. Мистецтво та освіта. 2004. №5. С. 5-8
- 45.Ростовський О. Методика викладання музики у початкових класах. К. : ІЗМН, 1997. 204 с.
- 46.Руда Г. С. Експериментальна перевірка ефективності методики розвитку музичних здібностей учнів початкової школи в процесі ігрової діяльності. Проблеми музично-естетичної освіти учнівської молоді: історія та

- сучасність : матеріали Четвертого Міжнародного науково-практичного семінару / Дрогобицький держ. пед. ун-т імені Івана Франка. Дрогобич, 2018. С. 132-139.
47. Рудницька О. П. Педагогіка: загальна та мистецька : Навч. Посібник. К., 2002. 270 с.
48. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи. К. : Абрис, 1997. 446 с.
49. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи : підручник для студ. пед. факультетів. Київ : Абрис, 1997. 416 с. (Трансформація гуманітарної освіти).
50. Скаткин М. Н. Школа и всестороннее развитие детей. Москва : Просвещение, 1980. 144 с.
51. Словник навчально-педагогічних понять і термінів : методичний посібник/ уклад. Л. П. Вовк [та ін.]. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2001. 83 с.
52. Старчеус М. С. Слух музыканта: психолого-педагогические проблемы становления и совершенствования: дис. на соискание ученой степени доктора пед. наук.: спец. 13.00.08. «Теория и методика профессионального образования». М., 2005. 433 с.
53. Сурмін Ю. П. Майстерня вченого : підруч. для науковця. Київ : Навч.-метод. центр «Консорціум з удосконалення освіти в Україні», 2006. 302 с.
54. Тарасов Г. Психология художественной игры (на материале уроков музыки в I — III классах). Музыка в школе. 1988. № 1. С. 15-19
55. Теплов Б. М. Психология музыкальных способностей. М., 1947. С. 134-157
56. Турчин Т. Застосування осучаснених форм музичного навчання молодших школярів як передумова їх творчого розвитку. Рідна школа, 2011. № 7. С. 64-66.
57. Хлебникова Л. Витоки хорової культури в Україні : метод. рек. / Хлебникова Л. / Методика хорового співу у початковій школі : метод. посіб. Тернопіль, 2006. С. 4-24.